

INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ ÎN ȘCHEII BRAȘOVULUI (SF. SEC. AL XVII-LEA - MIJLOCUL SEC. AL XIX-LEA)

Ioan-George Andron

Țesătorii

Cunoscut de populația băștinașă din timpuri imemorabile - cu mult înainte de venirea în Transilvania și în Țara Bârsei a colonizatorilor maghiari și sași - ca una din cele mai vechi îndeletniciri casnice, meșteșugul țesutului din fibre vegetale și din lână s-a practicat în primul rând pentru nevoile proprii ale familiei și apoi s-a dezvoltat pentru vânzarea țesăturilor pe piața locală și zonală iar mai târziu și pentru piețe mai îndepărtate.

Din sortimentele de țesături din lână confecționate de locuitorii din Șchei, cele mai importante au fost straiiele, zeghea, procovițele (procoițe) și păturile.

Straiul este definit de Maria Baiulescu ca o pătură lăptoasă din lână pentru învelit, vopsită în diferite culori, iar lațele [mițe, șuvițe] se obțin după țesut, prin dârstire¹, iar Candid Mușlea scria că mai ales femeile spălau lâna, o pieptăneau, o torceau și apoi țeseau straiiele (pe care le asimilează cu „cergile”) la războaie așezate în „slon” - șopron mare în fundul curții, acoperit, cu pereți pe trei părți și deschis în față - după care le duceau cu carul la pivele din Dârste². Nelipsit din zestrea fetelor și feciorilor, inclusiv din Șcheii Brașovului, straiul era țesut inițial din lână albă sau din alternarea unor vergi de lână albă cu lână neagră, ca apoi lâna să fie vopsită în galben, albastru și roșu³.

Din însemnările lui George Pitiș - unul din primii etnografi români - referitoare la confecționarea straiilor⁴ bazate atât pe propriile observații cât și pe consemnări preluate de la mama sa, reținem că după ce era spălată cu apă fiartă, lâna se usca, apoi se alegea în două calități: cea „știmoasă” și cea „păroasă”. Lâna din prima categorie se pieptăna în „cheptinei” și se torcea, iar cea din a doua categorie se „îndruga”⁵. „Știmu” se torcea cu furca de tors, servind ulterior ca „tort de urzeală” iar lâna păroasă servea ca „bătătură”. Urma urzitul, neveditul (montarea firelor de urzeală în război) și apoi țesutul, la care Pitiș spune că lucrau două persoane: „una de-o parte, una de alta”, cu pieptenele. Odată țesute, straiiele se dau la vâltoare, se usucă apoi se „trage pe coș, de scoate păr”. Pitiș distinge straiile cu „o față” (cu „păr” scos pe o parte) și straiile „cu păr pe două părți” și de diferite culori: albe, negre (numite „sărici”), vinete, sau cu pete de diferite culori: roșu, verde, galben, vânăt. O categorie distinctă de straiile erau „procovițele”, cu băteala mai subțire și cu pete colorate în verde, roșu și galben. După țesut, procovițele se dau numai la vâltoare, nu se „păruiesc” și după ce se usucă se piaptăună „până iese o țăr de păr”. Prețul straiilor varia după mărime, fiind cuprins în general între 6 și 9 florini, iar cele mai mici aveau prețul de 4 sau 5 florini.

Românii și-au avut dârstele lor în Șchei, dar au renunțat la ele, în diverse chipuri, în favoarea breslelor țesătorilor de lână și a postăvarilor din cetate, care și-au amplasat aici pivele, la mică distanță de atelierele lor. În 1700, Petru, fiul lui Văsâi Curnegru dârstarul din Șchei, adevărește că îi vinde lui

Andriaș Hianeg dârsta sa din sus, având vecin din jos pe Radu, ginerele lui Văsâi Văltură [probabil și el deținătorul unei vâltori] de bunăvoie, contra sumei de 110 florini și a trei holde de pământ, Petru păstrându-și dreptul de a lucra la dârstă câte zile va avea, însușindu-și venitul de la dârstă pentru lucrul straielor, obligându-se să-i dea lui Hianeg câte șase „orț” pe an⁶.

Șcheienii și-au mutat dârstele și pivele pe canalul Timiș, în afara orașului, pe locul ce a devenit cu timpul, prin înmulțirea instalațiilor și a populației ce le deservea, cartierul Dârste. Între șcheieni și dârstarii din Dârste se încheiau învoieli cu caracter contractual, în care se stipulau obligațiile ambelor părți. O astfel de învoială, încheiată în 1725 în fața Magistratului, prevedea că șcheienii plăteau 6 creițari pentru un strai dârstit pe două părți, 5 creițari pentru un strai dârstit pe o parte și 3 creițari pentru un țol sau un pocroț. Dârstarii luau cu carele lor straietele de acasă de la clienți și tot ei le duceau înapoi, având grijă să nu le deterioreze în timpul prelucrării, altfel vor plăti pagubele și vor fi pedepsiți, iar dacă nu ar primi plata la timp, ei pot opri din straie până la plată⁷.

De la George Pitiș, născut în Șchei în 1858 și care scria în 1890 că „m-am pomenit cu furca torcând și cu druga îndrugând de straie”, precizând că „atunci se lucra mult, nu ca acum”, aflăm despre scăderea importanței acestui străvechi meșteșug în economia Șcheilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁸.

Vasile Sfetea scria că „în timpurile vechi” cu lucrul straielor erau ocupate sute și mii de fete și neveste din Șchei, existând chiar o diviziune a muncii pe diferite etape, pentru eficientizarea activității: „unele torceau pentru urzeală, altele îndrugau pentru bătătură, altele făceau legături și le dădeau în mână țesătoarelor, ca să meargă lucrul mai repede”, iar „războiul de straie este mare, așa că la el pot lucra deodată comod două țesătoare”⁹.

O dovadă a importanței meșteșugului țesutului casnic la românii din Șchei este și denumirea de „târgul straielor” din imediata apropiere a pieței orașului, într-o porțiune a actualei străzi Apollonia Hirscher¹⁰, unde femeile duceau straietele spre vânzare, de unde le cumpărau negustorii și le duceau în Țările române, în Bulgaria, în Turcia și în alte părți¹¹.

În anul 1727, Magistratul arată că specia de postav numită zeghe, pe care articolul 42 din proiectul de statut al breslei țesătorilor de postav cenușiu (*textores panni grisii*) o numește „postav cenușiu de un gen mai prost” (*villioris sortis*), nu este fabricată în mod obișnuit de breslele de țesători de postav cenușiu ci este lucrată de o bună parte din locuitorii săraci ai satelor din district, iar aceștia o vând în târguri, unde, datorită prețului ei ieftin, este cumpărată de alți oameni săraci¹². La fel produsul denumit în germană „Kotzen” (pătură scămoasă, cergă, acoperitoare de pat, pătură pentru cai dar și haina bărbătească din postav gros, cu șnur), purtat de sași și preluat și de țărani unguri, era confecționat, într-o variantă mai grosieră, nu de breasla sașilor, ci în gospodăriile românești¹³.

Zeghea era produsă însă și de sașii din cetate, organizați în breasla țesătorilor de lână (*Wollen Weber Zunft*), care își protejează interesele în fața concurenței pe care o reprezenta producția gospodăriilor țărănești. În locul privilegiilor distruse în incendiul din 1689, breasla primește în anul 1695 din partea Universității săsești un nou statut, care prevede la articolul 1 că pentru înălțurarea profesioniștilor extrabreslași numiți „Ripler” sau „Hudler”, țesătorii din

breaslă au voie să conștie zeghea de la nebreslași când o vând în afara târgului. Așadar, prelucrarea țesăturilor groase din lână constituia o ocupație de bază pentru o parte din locuitorii din afara breslei, și nu o ocupație de ocazie, ci una permanentă, în care aceștia erau specializați, erau „profesioniști”. Același statut prevede măsuri mai ferme în favoarea breslașilor în ceea ce privește postavurile, care, dacă sunt găsite asupra extrabreslașilor, fie că aceștia le vând în afara târgului sau le lucrează pe Pământul Crăiesc peste nevoile casei, au dreptul să le conștie. Prevederea articolului 5 din statut, anume că din marfa confiscată o treime revenea breslei și două treimi judecătoriei, constituia un stimulent atât pentru breslași cât și pentru autoritățile municipale să-i urmărească pe producătorii de postavuri din afara breslei și să le conștie produsele¹⁴.

Față de îngrădirile la care sunt supuși de meșterii breslași din cetate în practicarea străvechilor îndeletniciri de confecționare a țesăturilor groase din lână, șcheienii se adresează încă din 1700 Magistratului, plângându-se că li se interzice să facă „pocroțe” (*Pokrotzen*), deși aceasta nu este o muncă de țesător de lână, deoarece femeile lor au avut întotdeauna libertatea de a le face, că zeghea făcută din lâna provenită de la propriile lor oi, pentru casă și pentru slugi „vreți să ne-o interziceți și ne-o luați când o găsiți”, și „până acum am fost liberi totdeauna și în toate locurile, în oraș și în sate, să cumpărăm lână fină pe bani sau pe plată cu termen, însă aflăm că și aceasta vreți să ne-o interziceți”¹⁵.

Se pare că cel puțin în privința libertății de-a confecționa zeghea, temerile românilor șcheieni nu s-au dovedit fondate, deoarece Magistratul, precizându-și în 1728 față de Guvern poziția în ceea ce privește confirmarea statutului breslei țesătorilor de postav cenușiu, își exprimă îndoiala că crearea unui monopol al zeghei pentru această breaslă ar avea rezultate pozitive, precizând că un asemenea articol ar fi contrar practicii de până acum, anume că locuitorii satelor din district aveau dreptul să vândă zeghe la târg, și deoarece se îndoiește că breasla din Brașov ar putea satisface nevoile de zeghe ale districtului, este de părere să se permită extrabreslașilor să facă și să vândă zeghe chiar în afara târgurilor, fiind necesară oamenilor săraci¹⁶.

După înființarea regimentelor grănicerești, după o perioadă în care grănicerii erau echipați cu uniforme confecționate din postav produs de breslași sași, din motive de economie, autoritățile au decis ca îmbrăcămintea grănicerilor să fie procurată cu propria cheltuială și din propria industrie, ceea ce a însemnat înlocuirea postavului cu zeghea românească¹⁷ (*das wallachische Kotzentuch*).

Breslele țesătorilor de lână, de câte ori treceau prin perioade de criză determinate fie de insuficiența materiei prime fie de costul prea ridicat al acesteia, intervin mereu cu cereri la Magistrat, la Universitatea Săsească, la Guvern și chiar la Curtea de la Viena pentru limitarea și chiar interzicerea pentru români de a face comerț cu lână sau de a țese zeghe.

Astfel, în 1773 breasla țesătorilor de lână se adresează Curții aulice și invocând privilegiul primit de la principele Gheorghe Rákóczi, întărit de împăratul Carol al VI-lea, care prevedea că nimeni în afara breslei nu are dreptul de a face negoț cu lâna necesară profesiei lor, constată că locuitorii români din suburbii și district, care au și altă ocupație precum agricultura, cărăușia, creșterea vitelor, precumpără lâna din Țara Românească și de

la economii de oi de aici și le-o vând breslașilor cu preț ridicat. În afară de aceasta, încălcând drepturile breslei, deși extrabreslașii nu au voie să facă decât pentru nevoile casei, românii fac și vând zeghe, și deoarece se îndeletnicesc cu făcutul zeghei doar ca ocupație secundară, nu pot face zeghe de calitate și durabilitatea celei făcute de ei. Prin urmare, breslașii cer să se interzică nebreslașilor să precumpere lână și să confecționeze zeghe¹⁸.

În 1774 Magistratul informează Guvernul asupra cererii țesătorilor de lână, care pretind dreptul exclusiv de a face negoț cu lână de oaie în district și să li se interzică românilor de a mai face zeghe în afară de nevoile propriilor case. Magistratul opinează că aceste cereri nu pot fi satisfăcute, deoarece românii din district își câștigă existența, în special iarna, făcând zeghe, iar dacă li s-ar interzice, locuitorii din afara districtului ar desface aici zeghe¹⁹. În urma repetatelor plângeri ale țesătorilor de lână breslași, Magistratul cerea în 1791 să se interzică prin circulare precumpărarea lânii și vânzarea zeghei la târgurile săptămânale²⁰.

Breasla țesătorilor de lână din cetatea Brașovului înțelegea să-și apere privilegiile nu numai în fața concurenței românilor din Șchei și din satele din district, ci de pe întregul Pământ Crăiesc, cerând la 1800 Magistratului să intervină la Guvern ca acesta să interzică oculistului Ioan Molnar să construiască la Sadu o fabrică de postav cenușiu, invocând tot felul de argumente²¹.

Conflictele de interese privind drepturile de a produce și comercializa fire și țesături nu s-au redus însă nici pe departe la diferențele dintre românii din Șchei și din satele districtului pe de o parte și sașii breslași pe de altă parte. Numeroase frământări, diferențe și conflicte au avut loc permanent, atât între diferite bresle cât și între membrii aceleiași bresle. Prin instituirea de către Universitatea Săsească, la cererea perpetarilor din Sibiu și Brașov a breslei perpetarilor (*Perpetmacher*) în 1746, în anii următori s-a declanșat un conflict între aceasta și breasla mai veche a postăvarilor (*Tuchmacher*), care refuzau să renunțe la confecționarea țesăturii numite rașă (*Perpet*), conflict pe care în 1750 Magistratul Brașovului se recunoaște în imposibilitate de a-l soluționa²² și care va continua în anii următori, în soluționarea sa fiind implicat atât Guvernul cât și Curtea de la Viena²³.

Din informațiile furnizate în 1771 de Magistratul din Brașov la solicitarea Magistratului din Sibiu, privind confecționarea straielor în atelierele localnicilor²⁴, aflăm că din lână țurcană se confecționau diverse sortimente de straie:

- a) straie vopsite cu dungi roșii și galbene, de două feluri: unele de calitate și altele mai ieftine. Pentru cele de calitate se foloseau 18 pfunzi²⁵ de lână, prelucrarea lor până la finisare costa 2,10 florini renani și ½ creițari, și se vindeau cu 2,30 fl. ren. bucata; pentru cele ieftine se foloseau 14½ pfunzi de lână, prelucrarea costa 1,47 fl. ren. și se vindeau cu 2,12 fl. ren.
- b) straie albe se făceau tot în două variante: unele de calitate și altele mai ieftine. Pentru cele de calitate se foloseau tot 18 pfunzi de lână, prelucrarea lor costa 2,40 ½ fl. ren. și se vindeau cu 2,12 fl. ren, pentru cele ieftine se foloseau 14½ pfunzi de lână, a căror prelucrare costa 1,42 fl. ren. și se vindeau cu 1,12 fl. ren.
- c) procovițe pentru cai, pentru care se foloseau 9 pfunzi de lână, a căror prelucrare costa 1,05 ½ fl. ren.

Zeghea a constituit o marfă care se bucura de o bună vânzare pe piața Brașovului, determinând pe țesătorii breslași din cetate să-și lărgască gama de țesături pe care le produceau în mod tradițional, incluzând, la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, printre articolele ce le confecționau, și zeghea. Intrând în concurență directă cu românii, breslașii sași înțeleg să-și facă loc pe piața acestui produs apelând la Magistrat, căruia îi solicită să interzică românilor vânzarea zeghei în afara târgurilor anuale, ceea ce și obțin²⁶, provocând nemulțumirea românilor din district, care se plâng aceleiași for orășenesc că prin interzicerea de a vinde zeghe în târgurile săptămânale li se știrbește libertatea de a face și de a vinde zeghe, pe care o exercitau „din timpuri imemorabile”, contribuind la creșterea veniturilor vamale și a comerțului, pe când breslașii au făcut alte genuri de postav și doar de puțin timp au început să facă și zeghe²⁷. Magistratul își menține decizia, motivând că românii au și alte mijloace de a-și câștiga existența, ca agricultori (aici se au în vedere locuitorii din sate) și salahori (aceștia nu puteau fi decât șcheienii, lipsiți de pământ arabil), iar interzicerea de a vinde zeghe se referă doar la zilele de târg săptămânal din oraș, în afara cărora ei au voie să-și vândă produsele. Nemulțumiți de această decizie, românii se plâng Guvernului, care, până la o hotărâre definitivă viitoare ce o va lua pe baza examinării ambelor părți, lasă acestora libertatea de a vinde zeghe la târgurile săptămânale ca și înainte²⁸. Potrivit unui raport al judeului târgului²⁹ din 1819, între 3 și 12 românii vând într-o zi de târg zeghe, pe care o dau cu 1–2 creițari mai ieftin decât țesătorii de lână, unii dintre ei cumpărându-o de la alții care o confecționează, dar zeghea breslașilor este mai lată cam cu doi țoli și mai durabilă. Magistratul susține poziția țesătorilor de lână breslași³⁰, care ar fi avut din totdeauna privilegiul fabricării zeghei, dar, ocupați fiind cu fabricarea postavului cenușiu – care nu se mai cere acum aproape deloc pe piață – nu au împiedicat cu mare strictețe vânzarea zeghei de către extrabreslași la târgurile săptămânale. În cele din urmă, acest conflict va fi tranșat de Guvern în favoarea breslașilor, sprijiniți de Magistrat, extrabreslașilor români rămânându-le dreptul de a-și vinde zeghea doar la cele opt târguri anuale din district, în localitățile unde domiciliază și în satele din Transilvania³¹. Extrabreslașii își mai puteau vinde zeghea, precum și pânza grosolană de cânepă, negustorilor români și greci locali, care pot exporta aceste produse în Țara Românească³².

O altă categorie de țesături o constituie păturile, care se confecționau la Brașov din lână țurcană tunsă de pe oile existente în zonă, ele fiind păroase (*hirsuta et villosa*), datorită calității mai slabe a acestei lăni. Ele sunt prelucrate de către soțiile românilor din suburbii, care le lucrează aproape numai singure vara, când soții lor se ocupă cu negoțul, însă iarna lucrează și bărbații lor, câștigându-și cu aceasta subsidiar existența, torcând și țesând. Păturile sunt date apoi la dârstă și se vând aici sau sunt cumpărate de negustori și vândute în Țara Românească și Banat³³.

La 1771, în Brașov se produceau următoarele două categorii de pături: pături de pat (*gausapa*) și pături de cai (*stragula*) de următoarele calități³⁴:

- pătură de culoare roșie și albă, de calitate bună, de 18 funți de lână, la prețul de 2,30 florini renani, cu un profit de 19,5 creițari;
- pătură de culoare roșie și albă, de calitate mai slabă, de 14,5 funți de lână, la prețul de 2,12 fl. ren., cu un profit de 25 creițari;

- pătură albă superioară, de 18 funți de lână, la prețul de 2,12 fl. ren., cu un profit de 6,5 creițari:
- pătură albă inferioară, de 14,5 funți de lână, la prețul de 2,06 fl. ren., cu un profit de 25 creițari:
- pătură de cai, de 9 funți de lână, la prețul de 1,12 fl. ren., cu un profit de 6,5 creițari.

Despre ponderea pe care o ocupau meșteșugurile casnice textile la începutul secolului al XIX-lea, relevant este tabelul întocmit de senatorul Johann Georg Trausch la 22 decembrie 1807 cu atelierele, breslele și persoanele care se ocupă cu industria în oraș și district³⁵, în care se consemnează că 600 de familii din Șchei se ocupau cu confecționarea Țolurilor, păturilor simple și duble și a găitanelor. Ele produceau 38.400 perechi de pături simple și duble cu 9 fl. perechea, vindeau în țările succesore produse în valoare de 259.200 fl. iar în provinciile turcești în valoare de 86.400 fl., în total de 345.600 fl. În același timp, breasla Țesătorilor de lână, din care făceau parte 61 de meșteri, confecționau 10.367 bucăți de postav cu 30 florini bucata, desfăcând produse în valoare de 311.011 fl., din care în țările succesore în valoare de 248.808 fl. și în provinciile turcești în valoare de 62.202 fl. Așadar, numai valoarea păturilor confecționate de meșteșugarii nebreslași din Șchei depășea valoarea produselor vândute de breasla Țesătorilor de lână sași.

Potrivit unei statistici din anul 1830³⁶, în Șchei erau 332 de lucrători de Țoluri, din care 36 în prima vecinătate, 247 în vecinătatea a doua și 49 în vecinătatea a treia.

Dintr-un memoriu înaintat Ministerului de Comerț din Viena semnat de Ion Maiorescu și alții la 1850, aflăm că „românii și româncele din districtul Brașovului, ca oieri, din moși strămoși au învățat meșteșugul de a face felurite lucruri din lână” cum ar fi „pături” (straie) confecționate de ei și vopsite cu diferite culori vegetale, care se vând în întreaga Monarhie austriacă, dar și în Principatele Dunărene, în Turcia și în Egipt, „lăicere” din lână de oaie, la fel de căutate, „straie de lână de capră”, „sarici” sau mantale miștoase, bune de îmbrăcat pe frig și ploaie, „postav” din care ȧranii își fac scurte și sumane, de două feluri: „boboul” ȧesut din lână ordinară, mai gros, și altul de o calitate mai bună, din lână de ȧigaie, dar care nu se compară totuși cu postavul numit dimie. Cu aceste produse ale „industriei românești” – se spune în memoriu – se îmbracă ȧranii (români, sași și unguri) din întreaga Transilvanie, Ungaria, Banat, Croaȧia, Slovenia, Principatele Dunărene, Turcia, etc. În afară de ȧesăturile din lână, românii mai produc „stofe bune” colorate în negru, din lână subȧire, „năfrămi” de in și mătase împodobite cu flori, „pânzeturi” de tot felul, brodate cu fir de aur și o mare cantitate de „lucruri gata confecționate” din pânză ȧărănească³⁷.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea meșteșugurile casnice textile cunosc un regres continuu, în condiȧiile în care „lumea s-a modernizat... straiile sunt prea grele și ordinare, sunt mai bune plapomele de mătase din prăvălie, că sunt mai frumoase, mai ușoare și mai elegante”³⁸.

Fetele și femeile tinere obișnuiau să toarcă în cadrul clăcilor și șezătorilor, la care mergeau și feciori, iar buna dispoziȧie a participanȧilor lua aspecte ce ieșeau din normele morale ale vremii, din moment ce Magistratul aduce la cunoștinȧa publică interzicerea „șezătorilor de tors scandaloase”³⁹. Chiar

protopopul Bratul Baiul cere Magistratului să poruncească în district ca nimeni să nu îndrăznească să ia parte la clăci și șezători, în conformitate cu decretul Guvernului nr. 10.698 din 1814, informând totodată că după ce decretul a fost respectat mai bine de un an, „acum de iznov n-au început năravul cel rău și șed fetele toată noaptea până la zi cu feciorii și cu lăutarii în șezători, jucând și stricându-și norocul”⁴⁰.

În Țara Bârsei, din cauza climei reci și a intemperiilor, cânepa se cultiva pe suprafețe mici, doar pentru nevoile casei, și nu se exporta, ba chiar pentru nevoile funarilor se aduce cânepă din scaunele vecine ca Sibiu, Sighișoara, Cincul Mare și Rupea. Inul se cultiva la fel, în localitățile din district, tot pentru nevoile gospodăriilor, doar în Codlea, Râșnov, Cristian și Vulcan se semăna în cantități mai mari, aprovizionând orașul și chiar se vindea în Banat și în Țara Românească. Lâna tunsă de pe oile din Țara Bârsei nu era nici suficientă, nici de calitate așa bună, astfel că postăvarii, perpetarii și țesătorii de lână aveau nevoie de lână din Țara Românească pentru produse fine⁴¹. Potrivit unui raport al Magistratului către Guvern din 1787, pe hotarul Brașovului nu se obișnuiește să se cultive în și cânepă⁴².

În 1771 se fac încercări din partea autorităților imperiale de a se introduce metode moderne de cultivare a cânepii și inului, răspândindu-se în acest scop și un manual, dar încercările unor locuitori din satele Bod, Vulcan și Cristian de a le aplica nu au dat rezultatele așteptate, funogii din acele sate raportând Magistratului că „oamenii rămân la acele procedee pe care le au din timpuri vechi și din lungă experiență, anume inul și cânepa nu pot fi tratate aici decât prin statul în apă stătătoare timp de 10–11 nopți, apoi se usucă și se dau la tors; nimeni nu cutează să facă altă încercare”⁴³. Guvernul, prin Maria-Iosif Auersperg, va ordona din nou un an mai târziu Magistratului să îndemne pe locuitori să cultive inul și cânepa după tratatul „Venigendianus”, promițând premii pentru cei ce vor obține succese prin aplicarea acestor metode⁴⁴, dar, se pare, tot fără rezultat.

Față de procedeul tradițional de înmuiere a cânepii și inului Guvernul manifesta preocupări ecologiste încă din 1767, când contele Andrei Hadik ordonă Magistratului să aducă la cunoștință să nu se mai pună cânepa și inul la macerat în fluvii, râuri și lacuri, căci este dăunător sănătății oamenilor și animalelor și împiedică înmulțirea peștilor, indicând totodată să se facă gropi la marginea apelor, în care să se canalizeze apa suficientă pentru acest scop⁴⁵. Interzicerea punerii la topit a cânepii și inului în ape curgătoare, reglementată prin Rescriptul aulic din 21 august 1771, pare a fi fost încălcată, deoarece la 26 iunie 1804 Michael von Brukenthal, în numele Guvernului, scrie Magistratului⁴⁶ că cei ce încălcă acest ordin vor fi pedepsiți cu confiscarea inului sau cânepii, iar în plus, țăranii vor primi 24 de lovituri de băț și orășenii vor primi trei zile de arest sever.

În ceea ce privește prelucrarea firelor textile din plante tehnice, monopolurile de breaslă sunt strict protejate încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea, prin reglementări prevăzute în statutul breslei pânzarilor din Brașov din 23 septembrie 1693, confirmate de Magistrat. Astfel, nimănui nu-i este permis să cumpere sau să facă negoț cu firele proprii profesiei de țesător (bumbac și in tors), pânzarii breslași putând confisca oriunde și oricând astfel de fire cu ajutorul judecătoriei, totodată pânzarii din Brașov aveau voie

să conștie de la extrabreslași pânza, dacă aceștia o vindeau în afara târgului anual⁴⁷. Iată însă că țesătorii breslași, atât cei de pânză cât și cei de postav, înțeleg să-și protejeze monopolul dincolo de prevederile propriilor statute, deoarece românii din Șchei înaintează Magistratului la 16 iunie 1700 o plângere în care reclamă, printre altele⁴⁸, că deși au avut libertatea de a țese pânză pentru casă, nu pentru vânzare (românii își știau limitele libertăților economice), țesătorii de pânză nici aceasta nu le mai permit.

Măsurile prohibitive privind prelucrarea firelor textile se înăspresc în 1730, când Magistratul hotărăște că nimănui din oraș și din district, în afara breslei țesătorilor de pânză, nu-i este permis să cumpere fire de bumbac și să le vândă străinilor, nici să angajeze pentru sine torcătoare de fire de bumbac, contraveniențelor urmând să li se conștie firele⁴⁹, iar Universitatea Săsească deliberează că în afara breslei pânzarilor, nici un om, de orice condiție, de pe Pământul Săsesc nu are voie să cumpere fire de in sau alte fire, să facă din ele pânză și să o vândă în prejudiciul breslei pânzarilor, și oriunde aceștia vor fi descoperiți, la târg sau în afara târgului, în comune și sate, maestrii breslași au voie să le interzică asemenea activități și să le conștie produsele⁵⁰.

Această măsură stârnește nemulțumirea românilor din Șchei, care se plâng Magistratului că nu au voie să cumpere și să facă negoț cu pânză, și mai mult, nu au voie să toarcă și să țeasă nici pentru nevoile casei. Magistratul le răspunde că cetățenii din afara orașului, chiar sașii, nu au aceleași libertăți ca aceia din interiorul orașului, și chiar și aceștia trebuie să facă negoț numai între zidurile orașului, iar „bunii bulgari” cumpără pe ascuns pânză și o vând turcilor în Țara Românească, prejudiciind breasla. Mai mult, Magistratul respinge ca falsă afirmația că „bulgarii” (românii din Șchei) nu ar avea dreptul să toarcă și să țeasă pentru nevoile casei, precizând că ei nu au voie doar să țeasă pânză pentru alții contra plată și să facă negoț cu pânză, dar aceste interdicții sunt valabile și pentru cetățenii sași din suburbii, care nu au, nici ei, aceleași drepturi cu cetățenii dintre zidurile orașului⁵¹.

Găitănarii

O ramură a meșteșugurilor casnice textile în care erau angrenate sute de familii de șcheieni a fost „găitănăritul”, adică răsucitul și împletitul șnururilor (ceaprazurilor) din fire de lână, bumbac sau mătase, cusute ca ornament pe costumele și uniforme de pe o largă arie geografică, cuprinzând Europa și Orientul Apropiat.

Șcheienii confecționau găitane nu numai pentru propriile piese de port, cum ar fi spențelul și gheba, dar mai ales pentru vânzare la export, în Țara Românească, Moldova, Bulgaria, Ungaria, Austria și la sud de Dunăre.

Pentru mulți șcheieni meșteșugul confecționării găitanelor a fost o ocupație complementară și sezonieră. Potrivit unei statistici din anul 1811, găitănăritul era asociat altor îndeletniciri, extrem de diverse, care aveau un rol precumpănitor, precum „cărauș cu cai de povară”, „cioban”, „cioban și hamal”, „cojocar”, „culegător de buruieni de leac”, „cusutoreasă”, „grădinar”, „hamal”, „împachetător de mărfuri”, „înălbitor de pânză”, „muncitor cu ziua la casapi”, „muncitor la dulgheri”, „păzitor de capre”, „păzitor de vite la casapi”, „sorodar”, „tăietor de vite”, „văcar”, „tăietor de vite”, „ziuaș”⁵². Găitănăritul era practicat mai ales iarna, de la târgul de toamnă din octombrie și până pe

la Paște, chiar după Paște⁵³. Caracterul sezonier este confirmat și în statistica din 1811, în care figurează un „păzitor de vite la casapi vara și găitănar iarna”⁵⁴.

Meșteșugul era practicat de ambele sexe, de toate categoriile de vârstă și cu predilecție în cartierele periferice situate în zonele de sud, vest și nord ale Șcheilor: „muierile făcea găitan, și din copii și din oameni unii”⁵⁵; „făcea găitan toată lumea [...] făcea muieri, băieți, fete, toți care știa, de răsună trocile pe uliță, când umblai, te asurzea din pricina lor... și făcea pe Coastă, pân Pajiște, pe Tocile, pe Cacova”⁵⁶.

În Șchei se făcea găitan mai ales din lână țigaie, neagră sau vopsită în albastru, dar și din bumbac vopsit în roșu sau galben, din fire toarse subțire, care erau agățate de grindă, trecute prin cele două găuri ale „troacei” lungi cam de jumătate de metru din lemn scobit, iar la capetele firelor se lega ca greutatea câte o piatră. Pe dosul troacei ținute pe genunchi, găitanul se împletea bătând cu un număr de 8–10 ciocănele, în funcție de tipul de găitan. De la troacă și sunetul de „troca-troca” al ciocănelor s-ar trage, în opinia majorității cercetătorilor, porecla de „trocari” dată șcheienilor⁵⁷. Constantin Lacea, pornind de la o interpretare anterioară a lui I. G. Bibicescu, crede că porecla s-ar trage de la o altă utilizare a troacei, și anume aceea de recipient în care precupețele din Șchei transportau și vindeau fructe în piața Brașovului⁵⁸.

Însemnările lui George Pitîș care transcriu relatările mamei sale Maria (născută Baboie, pe la 1840) constituie o sursă de informații de o deosebită valoare pentru varii aspecte ale vieții din Șcheii Brașovului la mijlocul veacului al XIX-lea și chiar de mai demult, deoarece mama sa evocă adesea evenimente pe care le aflase de la antecesori.

La găitan se lucra de luni dimineața până joi seara, vinerea nu se lucra, iar sâmbăta se torcea, se depăna și se așezau trocile⁵⁹. Uneori, la câte o casă se adunau și câte 20 de fete, neveste tinere și feciori la șezătoare, cum era „Pe Tocile la Mitârcoaiele” sau „pe Cacova, la Frunzoaie”, unde se fierbea păsat, se mânca, se bea rachiu, se glumea și se râdea⁶⁰.

Marfă foarte cerută pe piața comercială, găitanul era căutat în Șchei la modul propriu cu lumânarea: „era Codițoaie, de și făcea; una era de-ale Bratului, de umbla după găitan, că se căuta găitanu. Și femeile umbla după el și noaptea, cu lumânarea, de-l căuta. Apoi era și negustori, Hagi Iordan Ienciu și alți negustori, de îl lua și îl ducea în Țara Turcească... Ienciu ducea cu sute de cai...”⁶¹. Strâns în legături de câte o mie de coți, găitanul era încărcat în cantități de câte 50 oca pe un cal și dus în Turcia și România, unde se vindea cu 2-5 florini mia de coți⁶².

Meșteșugul pare a fi fost însușit de șcheieni cel mai târziu la începutul secolului al XVIII-lea, când întâlnim printre locuitorii cvartalului Catharina suburbii un „Petre Găitănăr”⁶³, ca după numai șaisprezece ani patru șcheieni să poarte acest onomastic⁶⁴.

Într-o plângere cu caracter protestatar adresată Magistratului la 1803 în legătură cu acuzația unor negustori că le-ar fi vândut legătura de găitan de numai 60 de coți în loc de 80, găitănarii din Șchei arătau că nu numai părinții, dar și strămoșii lor s-au ocupat de sute de ani cu acest meșteșug practicat de săracime, căci nu-și pot permite să cumpere lână multă și trebuie să-l vândă

repede, pentru a-și agonisi bani pentru „câte o ferderă de bucate” și a plăti „dajdia împărătească”⁶⁵.

Dintr-o statistică efectuată în anul 1811 în Șchei, în timpul gravei crize economice ce a cuprins țările monarhiei habsburgice, inclusiv Transilvania, aflăm că din cei 416 capi de familie ce nu-și puteau câștiga existența, 374 practicau diferite meșteșuguri. Dintre aceștia din urmă, 267 se ocupau cu confecționarea găitanelor, care constituia ocupație exclusivă pentru 167 de familii și ocupație secundară pentru alte 100 de familii⁶⁶. Trebuie să avem în vedere faptul că aceste cifre nu reprezintă numărul persoanelor din Șchei care se ocupau cu găitanăritul, deoarece, pe de o parte, în această statistică sunt cuprinși doar capii de familie, iar pe de altă parte, sunt conșcriși doar aceia care aveau – cel puțin temporar – o situație materială precară. Ori, printre cei ce făceau găitane, chiar în acele vremuri de criză, vor fi fost și unii care să-și asigure un trai suficient încât să-și poată plăti impozitele, nefiind cuprinși astfel în lista de mai sus.

Pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea găitănarii din Șchei vor adopta, în procesul de prelucrare al firelor de lână, o inovație tehnică, așa numiții „piepteni italici» (*carmina carminaria italica*), pentru a căror utilizare breasla postăvarilor din Brașov primise aprobare de folosire din partea Universității Săsești în 1747⁶⁷. Deși prin folosirea acestui tip de piepteni găitănarii nu făceau concurență postăvarilor, breasla acestora din urmă solicită și obține din partea Magistratului interzicerea folosirii pieptenilor italici de către români, ba mai mult, dreptul de a le confisca pieptenii italici, considerându-se că aceștia nu au nevoie de astfel de unelte, ci de piepteni simpli (*Krempeln*)⁶⁸.

Breasla perpetarilor, în virtutea articolului 3 din statutul de funcționare, care îi acorda dreptul de-a folosi piepteni italici, confiscă unui găitănar aceste ustensile, ceea ce va declanșa un proces care se va dura patru ani. La 24 septembrie 1796 Gheorghe Bánffy trimite o adresă Magistratului în numele Guvernului, prin care cere să i se comunice găitănarului Ion Crăciun din Șchei că pe 12 octombrie Guvernul va delibera în procesul pe care acesta îl avea cu breasla perpetarilor, în pricina confiscării pieptenilor italici, iar Magistratului îi cere ca pe viitor astfel de pricini să le rezolve singur „pe cale politică” și nu pe cale juridică⁶⁹. Cum deliberatul Guvernului s-a dat în favoarea lui Ion Crăciun prin ordinul din 3 decembrie 1796, breasla perpetarilor a făcut recurs la Curtea Aulică, dar și aceasta a dat dreptate românului prin decretul aulic din 17 februarie 1797, astfel că Guvernul cere Magistratului să aplice ordinul și să aducă breasla la ordine⁷⁰. Perpetarii însă, nemulțumiți de această decizie, fac recurs la Curtea imperială și totodată informează Magistratul că în afara lui Ion Crăciun, și alți găitănari folosesc piepteni italici, ba mai mult, se folosesc de forțe de lucru străine, atrăgând pieptănătorii și torcătoarele perpetarilor. Lucrătorii găitănarilor cumpără lână, o prelucrează cu piepteni italici și o vând găitănarilor români, și chiar sustrag pentru aceștia lână fină, pe care o înlocuiesc cu lână grosolană de la români sau lână care rămâne pe piepteni. Perpetarii se consideră dezavantajați prin faptul că românii le sustrag lucrătorii, care se scumpesc, ceea ce atrage și scumpirea produselor breslei lor, și își justifică confiscarea pieptenilor și a lânii fine de la români arătând că aceștia au cu ce se hrăni, fiind croitori, jocari, măcelari, economi de oi, pe când cetățenii breslași nu au voie să aibă mai mult de o profesie. Magistratul

dispune înaintarea către Guvern a plângerii perpetarilor și propune ca lui Ion Crăciun și celorlalți găitănari să li se înapoieze pieptenii și lâna confiscată, permițându-li-se să întrebuințeze pieptenii italici, dar numai personal, nu și ajutoarele străine din afara casei pe care le folosesc⁷¹. La plângerea breslei perpetarilor, Guvernul răspunde Magistratului⁷² că breslele nu-și au rațiunea ființării lor doar în avantajul lor particular, ci în folosul întregii provincii, și deoarece românii din Șchei, care confecționează alte produse decât perpetarii, prin folosirea pieptenilor italici fac aceste produse mai fine, ceea ce va mări desfacerea acestora în Țara Românească, nu trebuie împiedicați, ba chiar trebuie ajutați să folosească acești piepteni și în viitor.

În anul 1807, cele 600 de familii din Șchei care se ocupau cu confecționarea țolurilor, păturilor simple și duble și a găitanelor, produceau 312.000 bucăți de găitane de 50 de coți la 24 creițari bucata și desfăceau în provinciile turcești găitane în valoare de 124.800 fl⁷³. La 1813, Marienburg avansează cifra de 399.600 florini ca reprezentând valoarea straielor și găitanelor produse de cei 600 de pănurari și găitănari din Șchei⁷⁴. Potrivit unei statistici din anul 1830⁷⁵, în Șchei erau 487 de „lucrători de șnururi” (găitănari), din care 131 în prima vecinătate, 244 în vecinătatea a doua și 112 în vecinătatea a treia.

Cu confecționarea găitanelor se ocupau, în măsură mult mai mică, și sașii, iar rentabilitatea acestei îndeletniciri a devenit o atracție pentru unii dintre ei, ca pentru Johann Thoyss de pildă, care cere să-și schimbe profesia – ale cărei produse nu se mai desfac – și să devină găitănar, asemenea soției și soacrei sale, care fac de peste 20 de ani șnururi de lână. Cererea îi este aprobată de Magistrat, deoarece găitanele – așa cum le fac românii din Șchei și alți locuitori din cetate – nu sunt un produs de breaslă specific breslei împletitorilor de șnururi și nasturi, deși această breaslă face și ea șnururi de păr și de lână⁷⁶.

Trăistarii

Dintre meșteșugarii români care practicau țesutul pe scară largă, pentru piață, trăistarii specializați în confecționarea traistelor din păr de capră au fost primii care au primit o recunoaștere oficială a activității lor, ba mai mult, anumite privilegii din partea Magistratului Brașovului. Astfel, la 28 martie 1695, judele Johaness Mankesch, vice-judele Michael Filstich, senatorul Georgius Jeckel și chestorul Andreas Rheter confirmă trăistarilor Dumitru, Stoica Guran, Mihali Muntean din Șchei precum și altor doi trăistari din Râșnov, libertatea de a cumpăra păr de capră și de a confisca părul de capră de la meșteșugarii de „pocroțe” sau cergi, care cumpără păr de capră și îl amestecă în lână, înșelând publicul. Din valoarea părului confiscat, 2/3 revin autorităților iar 1/3 trăistarilor. Pentru protecția acordată, trăistarii vor da anual Magistratului 100 bucăți de traiste. Trăistarii au cerut ca dreptul de confiscare să fie extins nu numai asupra orașului ci și asupra districtului, „prevaricatorii” (contravenienții) să fie amendați cu 11 fl. ung. și nimeni să nu aibă dreptul de a învăța meseria de trăistar fără știrea chestorului și a trăistarilor⁷⁷.

Trăistarii șcheieni au continuat să-și practice timp de generații meșteșugul, păzindu-și cu strășnicie drepturile primite prin acest privilegiu, pe care îl

invocă după aproape 80 de ani, la 4 martie 1773, când Radul Cristocă și Stan Frome (Fruma), în numele tuturor trăistarilor, fac apel la Magistrat⁷⁸ în baza actului din 28 martie 1695 pe care l-au primit strămoșii lor, reclamând pe românul Ilie din Baci, care nu este membru al „breslei” lor ci un „fușer”, căruia i-au interzis de mai multe ori de a lucra, dar care îndrăznește totuși nu numai să cumpere păr de capră, dar și să facă traiste. Apelanții menționează că și alți locuitori din Dârste și Săcele cumpără păr de capră, îl amestecă cu lână și fac pături pe care le vând, înșelând cumpărătorii, căci astfel de pături nu sunt durabile. Ei cer Magistratului să se ordone locuitorilor din Săcele și Dârste ca nimeni în afară de membrii breslei lor să nu îndrăznească, sub pedeapsa confiscării, să cumpere păr de capră, să facă traiste din el sau să-l amestece cu lână și să facă pocroțe. Dacă nu sunt apărați în libertățile lor, breasla lor va decădea și nu vor mai fi în stare să dea anual Magistratului cele 100 de traiste sau 6 florini ungurești. În scurt timp, pe 29 martie a aceluiași an, Magistratul deliberază asupra cererii trăistarilor, care, pentru a-și legitima privilegiul lor (Vorrecht) au anexat o rezoluție anterioară a Magistratului și totodată un act protecționist (Schutzschrift), și decide că plângerile acestora împotriva „fușerilor” sunt drepte și întemeiate. Găsește că este just să se acorde sprijin solicitanților și să interzică locuitorilor din Dârste și Săcele astfel de lucru. În cazuri de încălcări, să se procedeze potrivit rezoluției magistruale, confiscându-se produsele și impunând o amendă de 11 fl. ung., din care două părți să revină judecătoriei și o treime fabricanților de traiste⁷⁹.

Vopsitorii

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, dintre cei circa 500 de contribuabili din Șchei care se îndeletniceau cu țesutul, împletitul și vopsitul firelor, 100 se ocupau numai cu vopsitul țolurilor și straielor pe care le țeseau, precum și cu vopsitul găitanelor, bogasiei, nasturilor și a altor produse pe care diferiți locuitori le aduceau la vopsit⁸⁰.

Demersurile a șase vopsitori din oraș, inițiate în anul 1751, de a se constitui în breaslă, cu toate promisiunile acestora că nu vor monopoliza meșteșugul vopsitului în dauna breslei postăvarilor, a perpetarilor, a țesătorilor și a celor ce confecționau straie⁸¹, a declanșat proteste atât din partea breslei pânzarilor formată din 106 maeștri și 50 de calfe, dintre care unii au învățat să vopsească firele tot atât de bine ca boiangiii⁸², cât și din partea breslei perpetarilor, care au dreptul de a produce, vopsi, presa și vinde produsele sale⁸³. Se considera că instituirea unei bresle a vopsitorilor ar avea ca urmare, printre altele, ruinarea unui mare număr de locuitori din Șchei, unde vreo 100 de persoane își câștigau existența din vopsitul firelor și straielor, iar Tezaurariatul va avea de suferit dacă aceștia nu-și vor mai putea plăti impozitele⁸⁴ (așadar, șcheienii prestau o activitate recunoscută, legală, de vreme ce era declarată și impozitată).

Față de intenția vopsitorilor de a se constitui în breaslă reacționează și românii din Șchei fabricanți de straie, în numele căroră Iene Tempea, Barbul Cătană, Radul Furnică, Ilie, Stan și Ion Găitănarul, Radul Învălit, Oprea Gaghia și alții cer Magistratului ca în cazul în care se va permite celor câțiva germani din Blumăna să se constituie în breaslă, să li se acorde drepturi

limitate, astfel încât ei, românii, să nu fie împiedicați să se îndeletnicească ca și până acum cu vopsitul țolurilor și straielelor. Ei arată că în Șchei sunt 4-500 de contribuabili care fabrică țoluri și straie, care vopsesc singuri obiecte de lână, șnururi de bumbac, pânză, bogasie, tot felul de țesături confecționate în casa lor și altele aduse de diferiți cetățeni la vopsit, iar prin desfacerea produselor vopsite de ei, pe care le vând „din timpuri vechi” pe piață precum și în toată Transilvania și în țările dimprejur, ei își plătesc impozitele imperiale și regale și altele, hrănindu-se din aceasta nu numai cei 100 de boiangii, dar și cele 1000 de persoane care contribuie la fabricarea acestor produse, care, împreună cu familiile lor, numără mai degrabă 2000 de persoane⁸⁵. Iată deci, importanța pe care o dețin meșteșugurile casnice textile în ansamblul structurii profesionale a locuitorilor români din Șchei la mijlocul veacului al XVIII-lea. În proiectul de statut al breslei lor, înaintat Magistratului la 22 februarie 1753, vopsitorii se văd nevoiți să dea asigurări că în ceea ce-i privește pe boiangii români din Șchei care vopsesc nasturi și șnururi, ei [vopsitorii] nu se gândesc să-i împiedice pe aceștia în munca și ocupația lor⁸⁶.

Într-adevăr, vopsitorii români din Șchei au continuat să-și vopsească produsele proprii și nu au întâmpinat obstacole din partea breslei vopsitorilor, care s-au limitat și specializat în vopsitul firelor de bumbac în albastru și apoi în roșu⁸⁷.

După ce în 1798 vopsitorul Hagiu Dumitru Idru din Hăghig a primit aprobare pentru a deschide o fabrică de vopsit fire în Șchei, dar a renunțat, în 1802 negustorii șcheieni Panaiot Nicolai și Hagiu Anastasi cer aprobarea Magistratului pentru înființarea în Șchei a unei fabrici de vopsit în roșu, ceea ce li se permite, cu condiția să nu vopsească și să vândă fire în albastru, ceea ce era rezervat breslei vopsitorilor⁸⁸.

Pentru vopsitul firelor de lână, femeile au folosit timp de secole numai coloranți naturali, până spre sfârșitul veacului al XIX-lea, când au început să apară pe piață coloranții produși în fabricile de chimicale. Din scrierile sale despre straie din 1890, în care George Pitiș a inserat și câteva rețete de coloranți folosite în Șchei, aflăm că roșul se obținea din buruiana numită „sovârc”, galbenul din mesteacăn și piatră acră sau din „lemn galbân cumpărat den boltă”, verdele din plantele numite „papapungă”, „ruien” sau „brusturi”, iar vânățul se obținea din pișat, „vopsală vânăță” și „vitriion”. Autorul constata scăderea calității culorilor odată cu introducerea coloranților de fabrică: „culorile de azi nu prea țin, se spălăcesc”⁸⁹.

Înălbitorii

Una din etapele prelucrării țesăturilor din cânepă și in, și anume înălbitul, a constituit încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea privilegiul puternicei bresle a pânzarilor sași din Brașov care număra 140 de maeștri și al cărei statut din 1764 prevedea, la punctul 3 că „nimănui, în afară de țesătorii din oraș, nu-i este permis a ține înălbitoare (*Bleiche*) în Brașov și Țara Bârsei decât pentru propriile nevoi ale casei”⁹⁰. Deși breasla și-a ridicat cu ani în urmă o înălbitoare în Șchei, românii din sate (poate și cei din Șchei?) încălcau însă acest drept de exclusivitate, cumpărând pânză de la extrabreslași, pe care o pun la înălbit și apoi fac negoț cu ea, spre paguba breslei⁹¹.

Preocupată de ieșirea unor sume importante de monedă din Transilvania în Polonia și Rusia de unde se cumpăra pânză, împărăteasa Maria Terezia cere găsirea unor mijloace pentru îmbunătățirea calității pânzei produse în țară, printre care și perfecționarea metodei de înălbire numită popular „apretura linteii”⁹².

În 1774 breasla țesătorilor de pânză obține aprobarea Magistratului ca pe cele două jugăre de teren din Șchei pe care-l folosesc la albitul pânzei, să construiască „în fața înălbitorilor” două colibe pentru înălbitorii români, în pofida împotrivirii țesătorilor de lână, pe motivul că murdăriile de la vitele și locuințele înălbitorilor români ar murdări apa care acționa piva lor situată mai la vale⁹³. Înălbitorii erau plătiți în numerar pentru munca lor, după cum reiese dintr-un raport al breslei datat 4 mai 1736, care menționează printre cheltuielile efectuate pentru realizarea pânzei ordinare, pe lângă răsucit, apretat și țesut, și o sumă de 21 de dinari „pentru înălbitorii”⁹⁴, iar treizeci de ani mai târziu se plătea pentru o bucată de pânză 20 de creițari numai pentru „înălbire și mângălaie”⁹⁵. Un înălbitor din Șchei era plătit pentru munca sa permițându-i-se să-și țină caii – cu care transporta pânza la înălbitoare și îndărăt – pe cele 16 jugăre de fâneață pe care breasla țesătorilor le deținea în Poiană⁹⁶.

Cu timpul, numărul românilor care se ocupau cu înălbitorul pânzei țesătorilor din cetate a crescut, ajungându-se ca ulița situată în capătul cartierului, de la Podul Crețului în sus, spre dreapta, pe care locuiau, să le ia numele, numindu-se „Înălbitori”. Albitul pânzei consta în înmuierea acesteia într-un ciubăr timp de o zi, după care, peste un „cenușar” (țesătură de pânză mai groasă, țesută rar) se pune un strat de cenușă peste care se toarnă apă fierbinte. După ce se spală bine în apă curgătoare, pânza se întinde la soare, fiind udată de mai multe ori pe zi⁹⁷. Românii spălau bine pânza în valea care curgea pe uliță, apoi o uscau și o înălbeau pe „Pajiștea cea Mare” din apropiere, întinzându-o fie pe iarbă fie pe funii, apoi o duceau acasă la meșterii țesători⁹⁸.

Înălbitorul pânzei s-a practicat ca ocupație principală de unii șcheieni până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: „Bădițoiu era înălbitor, înălbia pânze de la pânzari și strejace de la cătane și de la cine ce-i da”, după cum aflăm din însemnările lui George Pitiș⁹⁹.

SUMMARY

As the inhabitants of the Șchei district in the city of Brașov, owned large quantities of wool from their own sheep or the ones bought from the traders bringing it from the south of the Carpathians and even from the south of the Danube, the so-called “household textile industry” developed in this district. Most of the middle and lower – class women were engaged in making the fleecy thick blankets (“garbs”), the peasant cloth (“twilled cloth”) and the Knitted strings (“braids”), that they sold the Brașov fair to the traders who, in their turn, put them up for sale in Hapsburg Empire, in Romanian countries and even Knitting industry, producing over 38.000 blankets reaching a value of almost 350.000 guilders. In 1803, the number of weaver’s decreases to

332 and until the end of the XIX century, the household trades experiences a slow but continuous regress.

Bibliografie

- Actele Magistratului - DJAN Brașov, Fond Primăria Brașov, seria Actele Magistratului
- AM-IAN - *Arhiva Magistratului Orașului Brașov. Inventarul actelor neînregistrate*, Vol. I-II, București, D.G.A.S., 1959-1961.
- CDR - *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov*, vol. I-II, București, 1955-1975.
- Industria textilă* - [MOISUC, Elena], *Industria textilă din Brașov și Țara Bârsei. Catalog de documente. 1413-1820*, vol. I, București, D.G.A.S., 1960.
- Lacea 1931 - LACEA Constantin, *Trocar*, în *Țara Bârsei*, an III, nr. 3, Brașov, 1931, p. 234-236.
- Lacea 1943 - LACEA Constantin, Contribuții la cunoașterea trecutului și educației vechilor negustori și meseriași brașoveni, extras din *Observatorul Social-Economic*, nr. 5, 1943.
- Marienburg 1813 - MARIENBURG Lucas Joseph, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, I-II, Hermannstadt [Sibiu], 1813.
- Miskolczy 2000 - MISKOLCZY Ambrus, *Rolul de intermediere între est și vest al burgheziei comerciale levantine române din Brașov (1780-1860)*, București, Edit. Kriterion, 2000.
- Mușlea, Biserica - MUȘLEA Candid C., *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. I-II, Brașov, 1943-1946.
- Mușlea 1968 - MUȘLEA Ion, *George Pitîș - folclorist și etnograf*, București, Editura Pentru Literatură, 1968.
- Pavlescu 1970 - PAVLESCU Eugen, *Meșteșug și negoț la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVIII-XIX)*, București, Edit. Academiei, 1970.
- Recensăminte - DJAN Brașov, Fond Primăria Brașov, seria Recensământul populației din Brașov și Țara Bârsei.
- Sfetea 1930 - SFETEA, Vasile, *Monografia comunei bisericesti române ortodoxe a Sfintei Treimi din Brașov-Tocile*, Brașov, 1930.
- Țara Bârsei* - [sub red. DUNĂRE Nicolae], *Țara Bârsei*, vol. I-II, București, Edit. Academiei, 1972-1974.

Note

- ¹ Mușlea 1968, p. 27.
- ² Mușlea, *Biserica*, I, p. 31-32.
- ³ *Țara Bârsei*, II, p. 316.
- ⁴ Mușlea 1968, p. 141-148.
- ⁵ „druga” era un fus mai gros și mai lung cu care se obținea un fir mai gros și dezlănat, pentru straie și sarici (*Țara Bârsei*, II, p. 300).
- ⁶ CDR, I, doc. 184.
- ⁷ Sfetea 1930, p. 26.
- ⁸ Mușlea 1968, p. 141.

- ⁹ Sfetea 1930, p. 25.
- ¹⁰ Lacea 1943, p. 3.
- ¹¹ Sfetea 1930, p. 24–26.
- ¹² *Industria textilă*, doc. 116.
- ¹³ Miskolczy 2000, p. 101.
- ¹⁴ *Industria textilă*, doc. 60.
- ¹⁵ Actele Magistratului, nr. 3/1700.
- ¹⁶ *Industria textilă*, doc. 122.
- ¹⁷ Actele Magistratului, nr. 444/1778 .
- ¹⁸ *Industria textilă*, doc. 597.
- ¹⁹ *Ibidem*, doc. 621.
- ²⁰ Actele Magistratului, nr. 1646/1791.
- ²¹ *Ibidem*, nr. 3065/1800.
- ²² *Industria textilă*, doc. 198.
- ²³ *Ibidem*, doc. 239, 241, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264.
- ²⁴ *AM-IAN*, II, doc. 326 și 327.
- ²⁵ un pfund = 0,512 kg.
- ²⁶ Actele Magistratului, nr. 312/1819.
- ²⁷ *Industria textilă*, doc. 2121.
- ²⁸ *Ibidem*, doc. 2129.
- ²⁹ *Ibidem*, doc. 2143.
- ³⁰ *Ibidem*, doc. 2144.
- ³¹ *Ibidem*, doc. 2174.
- ³² Actele Magistratului, nr. 3115/1820.
- ³³ *Industria textilă*, doc. 470.
- ³⁴ *Ibidem*, doc. 471.
- ³⁵ *Ibidem*, doc. 1609.
- ³⁶ Recensăminte, pach. XXVI, dos. 1, doc. 64–96.
- ³⁷ Pavlescu 1970, p. 42–43.
- ³⁸ Sfetea 1930, p. 26.
- ³⁹ *Industria textilă*, doc. 1975.
- ⁴⁰ *CDK*, I, doc. 2852.
- ⁴¹ Actele Magistratului, nr. 218/1769.
- ⁴² *Industria textilă*, doc. 1074.
- ⁴³ *Ibidem*, doc. 463, 464, 465.
- ⁴⁴ *Ibidem*, doc. 502.
- ⁴⁵ Actele Magistratului, nr. 235/1767.
- ⁴⁶ *Ibidem*, nr. 1836/1804.
- ⁴⁷ *Industria textilă*, doc. 55, 56, 57.
- ⁴⁸ Actele Magistratului, nr. 3/1700.
- ⁴⁹ *Industria textilă*, doc. 128.
- ⁵⁰ *Ibidem*, doc. 129.
- ⁵¹ *Ibidem*, doc. 130.
- ⁵² Pavlescu 1970, p. 44.
- ⁵³ Mușlea 1968, p. 148.
- ⁵⁴ Pavlescu 1970, p. 44.
- ⁵⁵ Mușlea 1968, p. 148.
- ⁵⁶ *Ibidem*, p. 149.

- ⁵⁷ Sfetea 1930, p. 27.
- ⁵⁸ Lacea 1931, p. 234–236.
- ⁵⁹ Mușlea 1968, p. 153.
- ⁶⁰ *Ibidem*, p. 154.
- ⁶¹ *Ibidem*, p. 148–149.
- ⁶² *Ibidem*, p. 150.
- ⁶³ Recensăminte, pach. 1, nr. 25/1705.
- ⁶⁴ *Ibidem*, nr. 37/1725.
- ⁶⁵ CDR, II, doc. 447.
- ⁶⁶ Pavlescu 1970, p. 44.
- ⁶⁷ *Industria textilă*, doc. 179.
- ⁶⁸ Actele Magistratului, nr. 1805/1795.
- ⁶⁹ *Industria textilă*, doc. 1287.
- ⁷⁰ Actele Magistratului, nr. 893/1797.
- ⁷¹ *Industria textilă*, doc. 1373.
- ⁷² *Ibidem*, doc. 1375.
- ⁷³ *Ibidem*, doc. 1609.
- ⁷⁴ Marienburg 1813, I, p. 109.
- ⁷⁵ Recensăminte, pach. XXVI, dos. 1, nr. 64–96.
- ⁷⁶ *Industria textilă*, doc. 2079.
- ⁷⁷ *Industria textilă*, doc. 59.
- ⁷⁸ Actele Magistratului, 231/1773.
- ⁷⁹ *Industria textilă*, doc. 557.
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 13.
- ⁸¹ *Ibidem*, doc. 203.
- ⁸² *Ibidem*, doc. 200.
- ⁸³ *Ibidem*, doc. 207.
- ⁸⁴ *Ibidem*, doc. 206.
- ⁸⁵ *Ibidem*, doc. 208.
- ⁸⁶ *Ibidem*, doc. 215.
- ⁸⁷ *Ibidem*, p. 13.
- ⁸⁸ Actele Magistratului, nr. 2255/1802.
- ⁸⁹ Mușlea 1968, p. 142–145.
- ⁹⁰ *Industria textilă*, doc. 279.
- ⁹¹ *Ibidem*, doc. 309.
- ⁹² Actele Magistratului, nr. 91/1767.
- ⁹³ *Industria textilă*, doc. 649, 652, 653, 656.
- ⁹⁴ *Ibidem*, doc. 147.
- ⁹⁵ *Ibidem*, doc. 318.
- ⁹⁶ *Ibidem*, doc. 1102.
- ⁹⁷ *Jara Bârsei*, II, p. 307.
- ⁹⁸ Sfetea 1930, p. 26–27.
- ⁹⁹ Mușlea 1968, p. 23.